زۆربای هەولێری

حەمەسەعید حەسەن

خوێندنەوەیەکە بۆ کۆشیعری (پەست وەک ئێوارە نارنجییەکانی نیشتمان)ی ئیسماعیل بەرزنجی.

هەیە پێی وایە، باڵاترین کەرەسەی شیعری، ئەگەر لە ڕاژەی فیکرێکی باشدا نەبێت، شیعرەکە بایەخێکی ئەوتۆی نییە، وەلێ ئەوی شیعرناس بێت، وای بۆ دەچێت، ئەوە زمانی شیعری، وێنەی شیعری و دەربڕینی شیعرین، کرۆکی شیعر پێک دەهێنن، نەک فیکر. دیلان تۆماس دەڵێت: (لە شیعردا دەنگی وشەکان، گرنگترە لە ماناکانیان.) لە (گۆرانی)یشدا، ئاواز لە شیعر و لە (گوتن)یش گرنگترە. شیعر لە پێوەندیی نێوان وشەکان پەیدا دەبێت نەک لە فیکر. لە شیعری نوێدا، کێشی دێرین ڕەچاو ناکرێت، شاعیر لێ دەگەڕێت، کێش و دەربڕین، هاوزەمان پێکەوە هەڵبقوڵێن.

شیعری جوان ئەگەر لێزانێک تەرجومەی بکات، تەواو وەک ئۆرگیناڵ خۆی دەنوێنێت، وەلێ ئەگەر وەرگێڕ، کرۆکی شیعرەکە، لە قاڵبی فۆرمێک بدات کە بە لای خۆیەوە پەسەندە، وەرگێڕانەکەی لە ئۆرگیناڵە دوور دەکەوێتەوە. لە ڕوانگەی (ئۆکتاڤیۆ پاس)ەوە، (هەموو دەقێکی جوان، تەرجومەکردنی دەقێکی دیکەیە.) دەشێت زێدەگۆییەک بەو بۆچوونەوە دیار بێت، گەر گوتبای، هەموو دەقێکی جوان، گێڕانەوەیەکی دیکەی دەقێکی پێشووترە، بۆچوونەکەی زێتر جێگەی بڕوا بوو.

ئەو سەردەمە بەسەر چوو کە وەک سرووش سەرنجی شیعر دەدرا، وەلێ ئەمە بەو واتایە نییە کە ئەوە خودی شاعیر خۆیەتی، بڕیاری نووسینی شیعر دەدات و جڵەوی کارەکە لە دەستی خۆیدایە، ئاخر زۆر جار لە بەردەم هەژموونی نووسیندا، شاعیر وەک پەڕی بەر ڕەشەبای لێ دێت. پێم وایە شاعیر کەسێکی هێندە هەستناکە، هەر کە توانای نووسینی شیعری لە دەست دا، هێندە نابات، تووشی خەمۆکی دەبێت، سوپاس بۆ شیعر کە لێ ناگەڕێت، شاعیر بەو دەردە کوشندەیەوە بتلێتەوە. لەم دنیا قوفڵدراوەدا کە ژیان بە پەرژینی یاسا، ڕێسا، پرۆگرام و پێڕەو تەنراوە، ئەوە تەنیا شیعرە، دەرگا بە ڕووی شاعیردا دەکاتەوە و لێ ناگەڕێت، ببێتە ئینسانێکی قورمیشکراو.

تۆ کە ئێستا لە باوەشی ژنێکی دیکەدای،\
بۆ لێم ناگەڕێی بە ئاسوودەیی بژیم؟\
بۆ لێم ناگەڕێی چێژ لە مردن ببینم؟ ل٣٨ (*)

لە کاتێکدا، هەموو ڕێساکان بە واقیعی ئێستاوە سەرقاڵن، ئەوە هەر شیعرە چاوی بڕیوەتە ئایندە و نەمریی و ئەبەد. ئەوە واقیعە تاڵەکەیە وا لە شاعیر دەکات، جارێک هانا بۆ گاڵتەجاڕیی بریندارکەر ببات و جارێکی دیکە بە ناسکترین شێوە بێتە گۆ، جارێک خۆی وەک باڵاترین ئینسان بناسێنێت و جارێکی دیکە بکەوێتە سەرکۆنەکردنی خۆی و چیرۆکی ئەو ئازارە دژوارە بگێڕێتەوە کە ویژدانی هەراسان کردووە.

دوو جار کراسی سپیی لەبەر کرد،\
جارێکیان بۆ من و ئەویتریش بۆ قەبر. ل٣٢

میلان کوندێرا دەبێژێت: (ئەوی وەڵامی هەموو پرسیارێکی لە کن بێت، گێلە.) شاعیر چونکە کەسێکە هۆشیار، قەت بانگەشە بۆ ئەوە ناکات کە خەریکی وەڵامدانەوەی پرسیارە وجوودییەکانە، شاعیر هێشتا لە ورووژاندنی پرسیارێک نەبووەتەوە، پرسیارێکی دیکە قوت دەکاتەوە. شاعیر بۆ ئەوە نانووسێت وڵاتی فیکری خوێنەر داگیر بکات، بۆ ئەوە دەنووسێت، بیری خوێنەر بە ئازادیی بمێنێتەوە. سیاسەتمەدار بۆ ئەوە دەخوێنێتەوە کە بیر نەکاتەوە و بۆ ئەوە دەنووسێت، کە ئازادیی بیرکردنەوەمان لێ زەوت بکات، وەلێ شاعیر بۆ ئەوە

دەخوێنێتەوە، کە ئاسۆی بیرکردنەوەی فراوانتر بێت و بۆ ئەوەش دەنووسێت، خوێنەر بۆ بیرکردنەوە هان بدات.

لە گوڵستانی مندا،
زارۆک، ئەستێرە دەکەن بە کەلاشووشە،
بووک و زاوا
شەوبا دەکەن بە کوللەپەردە. ل٩٨

تەنیا ئەو وەختانە شاعیرین کە تەمەنەمان لە دەوروبەری حەڤدە و هەژدە ساڵیدایە، ئاخر لەو عومرەدا، ڕامبۆ گوتەنی، بیر لە هیچ ناکەینەوە لە شیعر و لە ئەوین نەبێت. ئەگەر توانیمان پارێزگاری لەو هەستە بکەین کە لەو تەمەنەدا هەمانە، دەتوانین درێژە بە شاعیربوونمان بدەین. شیعر نە ڕەگدانەوەی واقیعە و نە ملکەچی سیاسەت و عەقڵ و لۆگیک، ئاخر شیعر شتێکە وەک ئەفسانە و جادوو، قەت خوای شیعر لەوانە نابوورێت کە کانیاوی ڕوونی شیعریان بە سیاسەت شلوێ کرد. شیعریش وەک ئامێزی ژن، پێش ئەوەی هەوارێک بێت بۆ جەستە، ماڵێکە بۆ گیان.

نازانم
نە ئێوارەیەکی ساردی کانوونی یەکەم بوو،
نە عەسرێکی درەنگی حوزەیران،
پێی وتم:
چەند بە (مێرسۆ)یە (غەریب)ەکەی (کامۆ) دەچی! ل٣٢

غەریبی هیگڵ گوتەنی، لەو کاتەوە دەستپێ دەکات، کە هەست بە دەستەوسانی دەکەین، کە هەست دەکەین ئەوە خۆمان نین، چارەنووسی خۆمان دیاری دەکەین، کە هەست دەکەین، هیچ ڕۆڵێکی ئەکتیڤمان لە دەستنیشانکردنی چۆنییەتیی ژیانی خۆماندا نییە. یان هایدگەر گوتەنی، ئەو کاتە غەریبین کە توانای بڕیاردان و هەڵبژاردنی ئایندەی خۆمان لە دەست دەدەین. چی لەوە ئەستەمترە، لەژێر گوشاری ئەو غەریبییەدا کە وڵاتی خۆماندا هەستی پێ دەکەین، بۆ غەریبیی تاراوگە هەڵبێین؟(**)

تۆ بڵێی ئەوەندە (پۆشتە) بم،
یەکەم (پینە)م بیر چووبێتەوە؟ ل٤١

پارادۆکس یەکێکە لە ڕەگەزە دێرینەکانی شیعر، تێیدا کارەسات تێکەڵ بە گاڵتەجاڕی، قین بە ئەوین و کەوپبوون بە سەرکێشی دەکرێت. جارێک شاکەسی شیعر، یاخیبوویەکە لە بابەتی گیڤارا و جارێکی دیکە، کەسێکی هێمنە لە چەشنی گاندی. کامەرانی ئەگەر هەبێت بە تاڵی قژی ژنەوە بەندە، شاعیر ئەگەر هەبێت، کەسایەتییەکە وەک زۆربا. هەوێنی شیعر ئەو گەرموگوڕییەی سەردەمی گەنجییەتی شاعیرە، هەر کە ئاو ئاگرە خامۆش بوو، چرای شیعریش دەکوژێتەوە. شیعر ژیننامەی شاعیرە، شاعیرێک ڕێز لە خۆی و خوێنەری بگرێت، دەستپاکانە، بە زمانێک کە هاوزەمان پاکژ و ڕۆژانەیی، بیۆگرافیای خۆی دەنووسێتەوە.

دەبووایە من قەرەج بام،
ژانەسەرم بە بۆنی بەیبوون،
ژانەسکم بە ئاوی ڕێواس چاک ببوونایەوە،
کە نیگەرانییش دایدەگرتم، زۆربایانە سەمام کردبا. ل٨٩

(*) پەست وەک ئێوارە نارنجییەکانی نیشتمان، ئیسماعیل بەرزنجی، دەزگای ئاراس ٢٠٠٧ هەولێر.

(**) د. سليمان العسكري، نزيف الاغتراب، العربي عدد ٥٨٤ يوليو ٢٠٠٧ الكويت.